

**Ebu Mansur el-Mâtürîdî, *Tevîlâtü'l-Kurân I*,
Mizan Yayınevi, İstanbul 2005**

İshak ÖZGEL*

Doğu ile Batı arasında köprü durumunda olan ülkemiz, birçok alanda olduğu gibi bilimsel anlayışta da iki medeniyetin özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Oldukça zengin bir mirasa sahip olan ve modern araştırma yöntemlerinin akis bulduğu ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalarda, yüksek eğitimin üniversite çatısı altında yapılmaya başlanması ile birlikte gerek yöntem gerekse muhteva yönüyle bir değişim yaşanmıştır. Her alanda olduğu gibi İslamî ilimler sahasındaki çalışmalar da bu değişimden etkilenmiştir.

Telif ve tasnifin yanında şerh ve haşiyeye adı altında yapılan medrese kökenli çalışmaların ardından Cumhuriyetle birlikte İslami İlimler Akademileri ve Yüksek İslam Enstitülerinde yapılan araştırmalarda belirgin bir değişim olmuştur. İlk başlarda kendi dönemlerinin gereksinimini karşılayacak ve o dönem araştırma anlayışlarını yansıtacak ürünler verilmiştir. Bunlar arasında, bazı yazma eserlerin, bir kısmını ya da tümünü kapsayan tahkik çalışmalarının bulunduğu görülmektedir.

Bu müesseselerin üniversite çatısı altında İlahiyat Fakülteleri olarak hizmet vermeye başlamasıyla birlikte idari ve akademik açıdan yaşanan değişimlere paralel, araştırmalarda da bir değişim gerçekleşmiş, Yüksek Lisans ve Doktora tezi formatında hazırlanan çalışmalarda bu şekilsel değişikliklerin yanı sıra muhteva ve konu seçimi de değişmiştir. Bir sürece yayılan değişim esnasında giderek tahkik türü çalışmalar azalmış ve yok olmuştur. Bunun haklı birçok nedeni olmakla beraber, tümüyle yok olmasında, akademik hayat anlayışının değişimi ve gelişimi yanında özellikle “bilimsel çalışma” kavramına yüklenen anlamların etkin olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye coğrafyasındaki durum böyle iken Arap Dünyası’nda halen yazma eserlerin yeniden neşri, tahkiki gibi çalışmalar devam etmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi’nde yerli araştırmacıdan çok yabancı araştırmacılara rastlandığı ve bunların çoğunlukla tahkik türü çalışmalar için buralara geldiği ve birçok eserin onlar tarafından yayına hazırlandığı bilinen bir gerçektir.

İşte böyle bir ortamda akademik çevrelerce kendisinden sıkça bahsedilen “Mâtürîdî’nin Te’vîlâtü'l-Kur’an’ı”nın bir grup tarafından yeniden ele alınarak, tahkik edilmesi ve ilk cildinin basılarak yayımlanması ciddi bir çaba olarak dikkati çekmektedir.

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. ozgel@ilahiyat.sdu.edu.tr

İmam Ebû Hanife ve İmam Maturidî Araştırma Vakfı'nın gayretleri ile hazırlanmış olan bu eserin ilk cildi Mizan Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Eserin yayına hazırlanmasına öncülük eden ve ilmi kontrolü yapan Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Tevîlât'ın yazma nüsha sayısının, şerhleriyle birlikte kırkı aştağını ve kendilerinin Türkiye'deki nüshaların tamamı ile yurt dışındakilerin çoğundan faydalandıklarını belirtmekte, eserin, tesbit edilen neşir ilkeleri çerçevesinde meydana getirildiğini ve bunun esere, telifi andıran bir edisyon kritik hüviyeti kazandırdığını söylemektedir.¹ Eserin yayımında şu esaslara riayet edileceği ifade edilmektedir.

Tefsirde Mâtürîdî'nin yapmış olduğu atıfların yerleri belirlenmiş ve dipnotta verilmiştir. Başta ayetlerin ayetle açıklandığı yerler olmak üzere, ilmî istidlaller vesilesiyle zikredilen ayetlerin numarası verilmiş, eserde kullanılan hadislerin kaynağı, ilim çevrelerinde yaygınlık kazanan A. J. Wensinck'e ait el-Mu'cem sistemi esas alınarak gösterilmiş, sahih olmayan veya muhtevası garipsenen rivayetler hakkında da ek bilgi verilmiştir.

Çoğu sahabeden olmak üzere atıfta bulunulan meşhur âlimlerin görüşlerinin, kaynakları ve yerleri gösterilmiştir. Ayrıca mahall-i istişhâdi kapsamayacak şekilde kısa zikredilen ayetler dipnotta tamamlanmış, aynı esas hadislere de uygulanmıştır.

Bunlara ilave olarak, Te'vîlât'ın metninde yer alan anlaşılması zor (garip) kelimeler açıklanmış, bilinmeyen özel isimlere ve cümlenin kritik yerlerine hareke konmuş, aynı mahiyetteki şahıslar hakkında ilk geçtiği yerde kısa bilgi verilmiş, girift cümleler dipnotta açıklanmıştır. Gerek sağlam metnin tespiti ve anlaşılması, gerekse konu hakkında yeterince bilgi edinilebilmesi için yer yer Semerkandî'nin şerhinden metinler aktarılmıştır.

Eserin taktırir veya imlâ yoluyla vücut bulmasından kaynaklanan, az sayılmayacak miktarda takdim- tehirlerin olduğunu, bunların ayetler ve dolayısıyla onların tefsirleri arasında olduğu gibi aynı ayetin uzunca tefsirinin kısımları arasında da vuku bulduğunu belirten Topaloğlu, Te'vîlât metnindeki bu tür karışıklıkların düzeltildiğini, değişen yerlerin varak numaralarının hem sayfa kenarında hem de dipnotta gösterildiğini belirtmektedir.

İlk bakışta dizgi ve imlâ hususunda da titiz davranıldığı görülen çalışmada, İslâm ülkelerinde alışılmamış olan ve okunması güçlük arzeden imlâ yerine Arap ülkelerindeki muhafazakâr âlimlerin kullandığı ve bu ülkelerdeki Arapça dil kurumlarının benimsediği yeni imlâ uygulanmıştır. Metinde genellikle paragraf sonlarında yer alan fakat işlenen fikirle ilgisi bulunmayıp dua ve zikir niteliğinde tekrarlanan cümleler farklı karakterde dizilmiş, böylelikle metnin okunması kolaylaştırılmıştır.²

Her sayfanın üstünde bu sayfada hangi surenin kaçınıcı ayetinin tefsirinin yer aldığı üst bilgi olarak verilmesi, tefsirde yer alan ve açıklanan ayetin ilgili kısımlarının bold olarak yazılması da araştırmacılara istedikleri konuyu rahatlıkla ulaşma imkanı tanımaktadır. Bütün bu ve benzeri özellikler gerek dizgi gerekse mizanpaj yönüyle eserin basımında titiz davranıldığını göstermektedir.

Bilimsel araştırmalar için en önemli özelliklerden birisi de şüphesiz indekslerdir. Çalışmada bu da unutulmamış a) İstidlal için zikredilen ayetler; b) Hadisler; c) Şahıs isimleri; d) Kabile ve yer isimleri; e) Din, fırka, mezhep ve cemaat isimleri; f) Şiirler; g)

¹ Bekir Topaloğlu, *Tevîlâtü'l-Kur'an Tahkik Önsözü*, Mizan Yayınevi, İstanbul 2005, C.I, s. XXXIII

² Topaloğlu, *a.g.e*, C.I, s. XXXIV

Kitap isimleri; h) Terimler ve önemli konular, gibi başlıklar altında muhtelifler indeksler hazırlanmış ve birkaç yıl sürebilecek neşrin devam ettiği yıllarda dahi araştırmacılara kolaylık sağlamak amacıyla bu indeksler her cildin sonuna konulduğu gibi neşrin bitirilmesinden sonra müstakil bir ciltte birleştirilerek tekrar yayımlanacağı belirtilmiştir.

Mâtürîdî'nin mânayı etkileyen kıraat farklarına değindiği ve bunların da bir indeksinin hazırlanmasının planlandığı, ancak bunun her cildin sonunda değil neşir sonundaki, indeks cildinde yer alacağı söylenmektedir.³

İlk cildinde Mâtürîdî'nin hayatı, eserleri ve tefsir ilmindeki yerine Arapça ve Türkçe olarak değinilen Te'vîlâtü'l-Kur'ân'ın neşrinin, bu tür eserlerde zarurî görülen dipnotlarının eklenmesiyle birlikte indeks dahil on sekiz cilt olacağı hesaplanmaktadır.⁴

Başta tefsir ve kelâm olmak üzere kendisinden sonraki dönem İslamî düşünce ve yazın dünyasına etkide bulunduğu bilinen Mâtürîdî'nin bu eserini tahkikli neşri ile birlikte şüphesiz bu etkileri tayin ve tespit etmek daha kolay olacaktır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu İslam ülkeleri ile birlikte Batı'da da üzerinde çalışılmaya başlanan İmam Mâtürîdî ile ilgili çalışmalar bu tahkik sayesinde daha etkin ve daha kolay bir şekilde yapılabilecektir.

Topaloğlu'nun da belirttiği gibi, bu çalışma " asırlardan beri ihmal edilen, terkedilip unutulmuş zengin bir alanı keşfetmenin mutluluğunu yaşatırken," diğer bir mutluluk da "İslâmî anlayış ve davranışlarını Hanefî-Mâtürîdî çizgisi üzerinde yürüten bu nedenle de bu konuya en çok ilgi göstermesi gereken kimseler olan Müslüman Türkler'in bu vazifeyi ifa etmeye başlamış olmalarıdır."⁵ Umarız bu örnek bir çalışma olarak ilim çevrelerince benimsenir ve kütüphanelerimizde kaderine terkedilmiş önemli eserler bu tür organizasyonlar ile ilim dünyasının hizmetine sunulur. Bu vesile ile yayınlanmasında emeği geçen tüm çalışanlara ve bu imkanı sağlayan başta Ahmet Vanlıoğlu olmak üzere İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâtürîdî Araştırma Vakfı yöneticilerine ilim dünyasına yaptıkları bu değerli katkıdan dolayı teşekkür etmek gerekir.

³ Topaloğlu, *a.g.e.*, C.I, s. XXXV

⁴ Topaloğlu, *a.g.e.*, C.I, s. XXXIII

⁵ Topaloğlu, *a.g.e.*, C.I, s. XI

